

LEKCJA RÓŻNORODNOŚCI SZKOŁA BEZ WYKLUCZANIA

„Czy ktoś Cię o to zapytał w szkole?”

Scenariusz lekcji o głosie uczniów, podmiotowości, neuroróżnorodności, bezpieczeństwie i szkole, w której każdy człowiek ma znaczenie

ZANIM OCENISZ — ZAPYTAJ.

ZANIM ZADECYDUJESZ — POSŁUCHAJ.

**ZANIM POWIESZ „TAK JUŻ JEST” — SPRAWDŹ, CZY KTOŚ ZAPYTAŁ O
ZDANIE OSOBĘ, KTÓREJ TA DECYZJA DOTYCZY.**

Ta lekcja powstała w ramach ogólnopolskiej kampanii społecznej:

„Szkoła przyjazna dla neuroróżnorodności. Szkoła przyjazna dla każdego człowieka”

Jej tegoroczne hasło brzmi:

„CZY KTOŚ CIĘ O TO ZAPYTAŁ W SZKOLE?”

To nie jest pytanie retoryczne.

To pytanie o podmiotowość ucznia.

O to, czy szkoła zna jego potrzeby.

Czy pyta, co pomaga mu się uczyć.

Czy zauważa, co jest dla niego trudne.

Czy wie, kiedy uczeń potrzebuje wsparcia.

Czy daje mu możliwość wyrażenia własnego zdania.

I przede wszystkim:

czy odpowiedź ucznia ma w szkole znaczenie.

Kampania została zainicjowana przez młodych samorzeczników i samorzeczniczki w spektrum autyzmu zrzeszonych w Klubie Świadomej Młodzieży Fundacji AutismTeam. To ważne.

Bo o szkole nie chcemy mówić wyłącznie **o uczniach**.

Chcemy mówić **z uczniami**.

DLACZEGO WŁAŚNIE TA LEKCJA?

Czasami szkoła próbuje rozwiązać problem, zanim zapyta człowieka, którego ten problem dotyczy.

Czasami dzwonek jest po prostu dzwonkiem.

Dla kogoś innego może być źródłem fizycznego bólu.

Czasami brak aktywności na przerwie oznacza „nie chce się integrować”.

Dla kogoś może oznaczać próbę poradzenia sobie z przeciążeniem.

Czasami uczeń, który nie podtrzymuje rozmowy, zostaje uznany za niezaangażowanego.

A może po prostu komunikuje się inaczej?

Czasami dokument dotyczący ucznia zostaje przygotowany na podstawie tego, co było ważne rok temu.

Tymczasem uczeń nie stoi w miejscu.

Zmienia się.

Jego potrzeby również.

Dlatego jednym z najważniejszych pytań współczesnej szkoły powinno być:

„Czego potrzebujesz dzisiaj?”

Nie w zeszłym roku.

Nie „zwykle”.

Nie „według nas”.

Dzisiaj.

DLA KOGO?

- klasy IV–VIII szkoły podstawowej;
- szkoły ponadpodstawowe.

Scenariusz może być realizowany podczas:

- godziny wychowawczej;
- zajęć z wiedzy o społeczeństwie;
- edukacji obywatelskiej;
- zajęć dotyczących relacji, bezpieczeństwa i dobrostanu;
- działań wychowawczo-profilaktycznych;
- zajęć związanych z edukacją społeczną i emocjonalną.

Czas

45 minut

CELE LEKCJI

Po zajęciach uczeń:

ROZUMIE:

- czym może być wykluczanie rówieśnicze;
- że wykluczanie nie zawsze ma formę przemocy fizycznej;
- czym różni się konflikt od zachowania krzywdzącego;
- że różni ludzie mogą mieć różne potrzeby komunikacyjne i sensoryczne;
- gdzie można szukać pomocy w sytuacji krzywdzenia;
- że uczeń ma prawo do wyrażania opinii i potrzeb oraz do szacunku i bezpieczeństwa.

POTRAFI:

- zauważyć zachowania, które mogą prowadzić do wykluczania;
- spojrzeć na sytuację z perspektywy różnych osób;
- nazwać własne potrzeby;
- komunikować potrzeby bez poniżania innych;
- reagować jako świadek wykluczania;
- wskazać osoby i miejsca, w których można szukać pomocy;
- zastanowić się, co można zmienić w najbliższym otoczeniu.

ROZWIJA:

- empatię;
- odpowiedzialność za relacje;
- kompetencje komunikacyjne;
- sprawczość;
- gotowość do dialogu;
- szacunek dla różnorodności;
- poczucie współodpowiedzialności za wspólnotę szkolną.

ZASADA TEJ LEKCJI

Nie chodzi o to, żeby wszyscy byli tacy sami.

Chodzi o to, żeby różnica nie była powodem do wykluczenia.

WAŻNE DLA NAUCZYCIELA

Ta lekcja może dotknąć osobistych doświadczeń uczniów.

Ktoś może przypomnieć sobie sytuację, w której został wyśmiany.

Ktoś inny może rozpoznać w opisywanej historii własne doświadczenie przeciążenia, samotności albo niezrozumienia.

Nie prosimy uczniów o ujawnianie osobistych historii.

Nie pytamy:

„Czy Ciebie też ktoś tak traktuje?”

Nie wskazujemy konkretnych osób jako przykładów neuroatypowości.

Nie diagnozujemy.

Nie próbujemy ustalać „kto w klasie jest w spektrum”.

Możemy natomiast pytać:

„Co można zrobić w takiej sytuacji?”

oraz:

„Czego potrzebowałaby osoba, która znalazła się w takiej sytuacji?”

Uczeń ma prawo nie odpowiadać.

Jeżeli podczas zajęć zostanie ujawniona sytuacja krzywdzenia dziecka, nauczyciel postępuje zgodnie z obowiązującymi w szkole procedurami.

PRZEBIEG LEKCJI

I. PIERWSZE PYTANIE

5 minut

Nauczyciel zapisuje na tablicy:

„CZY KTOŚ CIĘ O TO ZAPYTAŁ W SZKOLE?”

Przez chwilę niczego nie wyjaśnia.

Następnie mówi:

„Dzisiaj zaczniemy od pytania. Nie od definicji. Nie od prezentacji. Od pytania.”

Prosi uczniów, aby zastanowili się nad kilkoma rzeczami.

- Kiedy ostatnio ktoś w szkole zapytał Cię, czego potrzebujesz?
- Co pomaga Ci się uczyć?
- Co utrudnia Ci funkcjonowanie w szkole?
- Kiedy czujesz, że ktoś naprawdę Cię słucha?
- Jakiej jednej rzeczy potrzebują uczniowie, żeby lepiej czuć się w szkole?

Uczniowie mogą zapisać odpowiedzi anonimowo.

Nauczyciel wybiera kilka odpowiedzi i odczytuje je.

Nie komentuje, czy są „dobre”, czy „złe”.

Następnie mówi:

„Być może pojawiły się rzeczy bardzo różne. Hałas. Czas. Spokój. Pomoc. Jasne zasady.

Dobra atmosfera. Rozmowa. Akceptacja.

To ważne.

Bo uczniowie nie są tacy sami.

I właśnie dlatego warto pytać.”

II. KIEDY SŁOWA ZACZYNają WYKLUCZAĆ?

6 minut

Nauczyciel pokazuje uczniom kilka zdań:

„Czy ktoś Cię o to pytał?”

„Kogo to interesuje?”

„Znowu się odzywasz?”

„Daj już spokój.”

„Nikt nie chce tego słuchać.”

„Przestań być dziwny/a.”

Pytania:

- Co może poczuć osoba, która słyszy takie słowa?
- Czy każde z tych zdań zawsze oznacza przemoc?
- Kiedy żart przestaje być żartem?
- Co zmienia się, kiedy takie słowa są powtarzane?
- Czy można komuś zwrócić uwagę bez poniżania go?

Nauczyciel podkreśla:

„Możemy mieć dość czyjegoś zachowania.

Możemy potrzebować ciszy.

Możemy chcieć zabrać głos.

Możemy nie zgadzać się z drugą osobą.

Możemy stawiać granice.

Ale możemy robić to bez odbierania drugiemu człowiekowi godności.”

III. HISTORIA, W KTÓREJ ZABRAKŁO PYTANIA

9 minut

STUDIUM PRZYPADKU

W klasie jest osoba, która często zgłasza się podczas lekcji.

Lubi dzielić się pomysłami i spostrzeżeniami. Zdarza się, że jej wypowiedzi są dłuższe niż wypowiedzi innych uczniów. Czasami nie zauważa, że pozostali również chcieliby zabrać głos.

Po pewnym czasie część klasy zaczyna reagować komentarzami:

„Czy ktoś Cię o to pytał?”

„Znowu musisz się odzywać?”

„Daj już spokój.”

Początkowo osoba ta nadal próbuje uczestniczyć w lekcjach.

Z czasem coraz rzadziej zabiera głos.

Niechętnie pracuje w grupie.

Wycofuje się z aktywności klasowych.

ZATRZYMAJMY SIĘ

Nauczyciel pyta:

Co tutaj się wydarzyło?

Nie szukamy jednego winnego.

Próbujemy zobaczyć całą sytuację.

Pytania:

- Jakie potrzeby ma osoba, która często zabiera głos?
- Jakie potrzeby mają pozostali uczniowie?
- Co mogło być trudne dla nauczyciela?
- Co mogli czuć świadkowie?
- Co mogło sprawić, że sytuacja zaczęła się pogarszać?
- Czy można było zareagować wcześniej?

ĆWICZENIE: POWIEDZ TO INACZEJ

Nauczyciel zapisuje:

„Znowu musisz się odzywać?”

Uczniowie próbują zamienić ten komunikat na taki, który:

- wyraża potrzebę;
- nie poniża;
- nie wyklucza;
- daje drugiej osobie możliwość odpowiedzi.

Przykłady:

„Chciałbym też mieć możliwość powiedzenia, co o tym myślę.”

„Możemy ustalić kolejność wypowiedzi?”

„Chciałbym dokończyć swoją myśl.”

„Potrzebuję teraz chwili ciszy.”

Nauczyciel podsumowuje:

„**Granica nie musi być atakiem.**”

IV. A CO, JEŚLI KTOŚ KOMUNIKUJE SIĘ INACZEJ?

7 minut

Nauczyciel mówi:

„Nie wszyscy komunikujemy się w taki sam sposób.

Nie wszyscy tak samo odbieramy hałas, światło, dotyk czy dużą liczbę bodźców.

Nie wszyscy potrzebujemy tyle samo czasu na odpowiedź.

Nie wszyscy odczytujemy ironię, żart czy niepisane zasady grupy w taki sam sposób.

Nie wszyscy pokazujemy zainteresowanie innymi ludźmi w taki sam sposób.

I nie wszyscy uczymy się w taki sam sposób.”

Niektóre osoby neuroatypowe mogą potrzebować między innymi:

- większej przewidywalności;
- bardziej jednoznacznych komunikatów;
- ograniczenia nadmiaru bodźców;
- czasu na odpowiedź;
- możliwości skorzystania z miejsca wyciszenia;
- innego sposobu przekazywania informacji.

I najważniejsze:

Inny sposób funkcjonowania nie oznacza automatycznie braku szacunku, złej woli ani braku zainteresowania innymi ludźmi.

Ale różnorodność działa w obie strony.

„Możemy mieć różne potrzeby.

Możemy potrzebować różnych rzeczy.

I jednocześnie możemy uczyć się, jak dbać o siebie nawzajem.”

PYTANIE, KTÓRE WARTO SOBIE ZADAĆ

Zamiast:

„Dlaczego on/ona tak się zachowuje?”

spróbujmy czasem zapytać:

„**Czego ta osoba może potrzebować?**”

A jeszcze lepiej:

„**Czy ją o to zapytaliśmy?**”

V. KONFLIKT, RÓŻNICA ZDAŃ CZY WYKLUCZENIE?

5 minut

Nauczyciel przedstawia trzy sytuacje.

A

Dwie osoby chcą podczas projektu pełnić tę samą funkcję. Rozmawiają i próbują znaleźć rozwiązanie.

Konflikt.

B

Kilka osób regularnie wyśmiewa jedną osobę, kiedy ta próbuje zabrać głos.

Zachowanie wykluczające i krzywdzące.

C

Uczeń mówi:

„Nie zgadzam się z Twoim pomysłem.”

Różnica zdania.

Nauczyciel pyta:

„Czy w szkole wolno się nie zgadzać?”

Tak.

„Czy wolno powiedzieć komuś, że jego zachowanie nam przeszkadza?”

Tak.

„Czy wolno przy tym poniżać, wyśmiewać albo izolować drugą osobę?”

Nie.

Wniosek:

Szacunek nie oznacza, że musimy się ze sobą zgadzać.

Oznacza, że możemy się różnić bez odbierania sobie prawa do bycia człowiekiem.

VI. KTO MA GŁOS?

5 minut

Nauczyciel pyta:

- Czy uczeń ma prawo powiedzieć, czego potrzebuje?
- Czy ma prawo powiedzieć, że coś jest dla niego trudne?
- Czy ma prawo wyrazić własne zdanie?
- Czy ma prawo poprosić o pomoc?
- Czy szkoła powinna pytać uczniów o sprawy, które ich dotyczą?
- Co dzieje się wtedy, gdy pytamy, ale później nic z odpowiedzi nie wynika?

Nauczyciel może odwołać się do:

- statutu szkoły;
- Standardów Ochrony Małoletnich;
- procedur obowiązujących w placówce;
- zasad dotyczących samorządu uczniowskiego;
- dokumentów dotyczących pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Pytanie kluczowe:

Czy można powiedzieć, że uczeń ma głos, jeśli nikt nie słucha tego, co mówi?

VII. GŁOS UCZNIÓW — CZAS NA KONKRET

6 minut

Nauczyciel rozdaje:

KARTĘ GŁOSU UCZNIÓW

„GDYBY KTOŚ NAPRAWDĘ ZAPYTAŁ NAS O ZDANIE...”

W naszej szkole najbardziej pomaga nam:

.....

W naszej szkole najtrudniejsze jest:

.....

Chcielibyśmy, aby nauczyciele częściej pytali nas o:

.....

Chcielibyśmy, aby uczniowie częściej pamiętali o:

.....

Jedna rzecz, którą chcielibyśmy zmienić:

.....

Jedna rzecz, która pomagałaby osobom, które łatwo przeciążają się hałasem, światłem lub innymi bodźcami:

.....

Jedna rzecz, którą chcielibyśmy, żeby dorośli w naszej szkole naprawdę usłyszeli:

.....

I TERAZ NAJWAŻNIEJSZE

VIII. FINAŁ

Nauczyciel zapisuje na tablicy:

„SZKOŁA BEZ WYKLUCZANIA ZACZYNA SIĘ OD...”

Każdy uczeń kończy zdanie jednym słowem lub jednym zdaniem.

Przykłady:

„...słuchania.”

„...szacunku.”

„...pytania.”

„...zauważenia drugiego człowieka.”

„...tego, żeby nikt nie bał się powiedzieć, że czegoś potrzebuje.”

Nauczyciel nie ocenia odpowiedzi.

Na zakończenie mówi:

„Możemy nie znać wszystkich powodów, dla których ktoś zachowuje się inaczej.

Możemy nie rozumieć czyjejś potrzeby.

Możemy nawet mieć inne zdanie.

Ale zanim ocenimy drugiego człowieka, możemy zrobić jedną prostą rzecz.

Zapytać.

Czego potrzebujesz?

Co jest dla Ciebie trudne?

Co Ci pomaga?

Co możemy zrobić inaczej?

Gdzie czujesz się bezpiecznie?

Jak możemy Ci pomóc?

I najważniejsze:

Czy jest coś, o co jeszcze nikt Cię nie zapytał?”

ZAPAMIĘTAJ

SZKOŁA PRZYJAZNA DLA NEURORÓŻNORODNOŚCI

nie jest szkołą tylko dla osób w spektrum autyzmu.

To szkoła, która:

- zauważa różne potrzeby;
- ogranicza bariery;
- dba o dostępność;
- traktuje dobrostan psychiczny jako ważną część bezpieczeństwa;
- pozwala komunikować potrzeby;
- szanuje różne sposoby funkcjonowania;
- reaguje na przemoc;
- daje uczniom możliwość zabierania głosu;
- traktuje uczniów jako uczestników życia szkoły, a nie wyłącznie odbiorców decyzji dorosłych.

SZKOŁA PRZYJAZNA DLA KAŻDEGO CZŁOWIEKA

To szkoła, w której nie trzeba najpierw udowodnić, że jest się „wystarczająco innym”, żeby zasługiwać na uwagę.

To szkoła, w której można powiedzieć:

„Nie wiem.”

„Nie rozumiem.”

„Potrzebuję pomocy.”

„To jest dla mnie za głośne.”

„Potrzebuję chwili spokoju.”

„Chcę zabrać głos.”

„Nie zgadzam się.”

„Potrzebuję, żebyście mnie wysłuchali.”

I można mieć pewność, że ktoś odpowie:

„Dobrze. Posłuchajmy.”

DLA NAUCZYCIELA — OSTATNIA MYŚL

Nie każdą trudność da się rozwiązać od razu.

Nie każdą potrzebę można spełnić dokładnie tak, jak chciałby tego uczeń.

Nie zawsze istnieje proste rozwiązanie.

Ale prawie zawsze można zacząć od rozmowy.

Od pytania.

Od wysłuchania.

Od potraktowania ucznia poważnie.

Podmiotowość nie polega na tym, że uczeń zawsze dostaje to, o co prosi.

Polega na tym, że jego głos zostaje zauważony, wysłuchany i potraktowany poważnie.

I DLATEGO...

Dobra szkoła nie jest szkołą, w której o uczniach tylko się rozmawia.

Dobra szkoła to szkoła, w której:

ROZMAWIA SIĘ Z UCZNIAMI.

Pyta się ich o potrzeby.

Słucha ich doświadczeń.

Uwzględnia ich perspektywę.

Pozwala im współtworzyć szkolną rzeczywistość.

I daje im poczucie, że ich głos może coś zmienić.

„CZY KTOŚ CIĘ O TO ZAPYTAŁ W SZKOLE?”

To pytanie może być początkiem jednej rozmowy.

Jednej zmiany.

Jednego lepszego dnia.

A czasami — zmiany całej szkolnej rzeczywistości.

**BO SZKOŁA PRZYJAZNA DLA NEURORÓŻNORODNOŚCI
JEST SZKOŁĄ PRZYJAZNĄ DLA KAŻDEGO
CZŁOWIEKA.
BEZ WYJĄTKU.**

MATERIAŁ KAMPANII SPOŁECZNEJ

„Szkoła przyjazna dla neuro różnorodności. Szkoła przyjazna dla każdego człowieka”

Hasło edycji 2026: „Czy ktoś Cię o to zapytał w szkole?”

Kampania zainicjowana przez młodych samorzeczników i samorzeczniczki zrzeszonych w Klubie Świadomej Młodzieży Fundacji AutismTeam.

Organizator: Fundacja AutismTeam, Klub Świadomej Młodzieży Fundacji AutismTeam oraz Zespół Edukacja Włączająca Inicjatywy „Nasz Rzecznik”.

Patronaty Honorowe: Rzeczniczka Praw Obywatelskich, Rzeczniczka Praw Dziecka, Ośrodek Rozwoju Edukacji oraz Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.